

Allvarlig kritik mot en rådman vid Blekinge tingsrätt som utan stöd i lag har beslutat om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

Beslutet i korthet: En åklagare ansökte om rättens tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Åklagaren misstänkte två personer för förberedelse till grov stöld. Hon uppgav att de misstänkta planerade att göra inbrott i en villa och att de hade rört sig runt villan. Att planera ett inbrott i en villa och att röra sig runt villan är emellertid inte brottsligt enligt bestämmelserna om förberedelse till grov stöld och kan inte enligt lagen leda till att åklagaren får tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Trots det gav tingsrätten åklagaren det tillstånd som hon hade begärt. Den ansvariga domaren får allvarlig kritik.

Initiativet m.m.

I samband med JO:s inspektion vid Blekinge tingsrätt den 11–13 november 2014 uppmärksammades handläggningen av ett ärende om hemliga tvångsmedel. Av de granskade handlingarna framgick bl.a. följande:

Ärendet gällde hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Enligt åklagarens ansökan var två personer misstänkta för förberedelse till grov stöld. I ansökan anfördes om misstankarna sammanfattningsvis att det framkommit att de misstänkta personerna planerade att göra inbrott i en villa, att de hade setts röra sig i det aktuella området samt att skoavtryck som liknade en av de misstänkta personernas skor hade fotograferats i snön runt villan. Åklagaren ansökte om rättens tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation i fråga om tre telefonnummer som användes av de misstänkta. Tillståndet gällde att uppgifter i hemlighet skulle hämtas in om meddelanden som överförs eller hade överförts till eller från dessa telefonnummer under en viss tid. Dessutom begärde åklagaren att uppgifter skulle få hämtas in om i vilket geografiskt område kommunikationsutrustningen finns eller hade funnits under denna tid.

Tingsrätten biföll ansökan.

JO beslutade att utreda tingsrättens handläggning av ärendet.

Utredning

Handlingar i tingsrättens ärende tillfördes JO:s akt.

JO uppmanade tingsrätten att lämna upplysningar om och yttra sig över handläggningen av ärendet. Av yttrandet skulle särskilt framgå hur brottsmisstankarna, dvs. att personerna var misstänkta för förberedelse till grov stöld, förhöll sig till bestämmelsen i 23 kap. 2 § brottsbalken. Domstolen skulle vidare redovisa sin bedömning av det som kommit fram.

Tingsrätten (lagmannen AA) lämnade in ett remissvar till vilket ett yttrande från rådmannen BB fogades.

AA uppgav följande:

Beträffande handläggningen av ärendet och vad som framkommit under föredragningen vid förhandlingen samt beträffande BB:s bedömning av skäligen misstanke om det aktuella brottet hänvisar jag till hennes yttrande.

Jag delar den uppfattning som JO gett uttryck för i protokollet över inspektionen vid Blekinge tingsrätt den 11–13 november 2014. För att kunna göra en bedömning av om skäligen misstanke om brott föreligger är det av vikt att den muntliga information som lämnas vid förhandlingen, som inte framgår av åklagarens ansökan och som är av betydelse vid bedömningen, också dokumenteras i rättens protokoll.

BB uppgav följande:

Jag har tagit del av JO:s yttrande och beretts tillfälle att lämna synpunkter. Jag delar i stora delar vad JO har anfört i protokoll den 23 januari 2015 angående inspektion vid Blekinge tingsrätt den 11–13 november 2014.

Beträffande aktuellt ärende [– –] föredrog närvarande polisman bakgrunden till spaningsresultaten och till de inblandade personernas tidigare agerande. Med beaktande av vad åklagaren i övrigt anförde och till vad som framkom om de misstänkta personernas tillvägagångssätt att kartlägga aktuell fastighetsägare bedömde jag att det förelåg skäligen misstanke för den av åklagaren påstådda brottsmisstanken. I övrigt har jag inte något att anföra.

Ärendet remitterades återigen till tingsrätten som uppmanades att yttra sig över hur den resonerade när den kom fram till att det som hade upplysts i ärendet innebar att de båda inblandade personerna var skäligen misstänkta för förberedelse till grov stöld enligt 8 kap. 12 § och 23 kap. 2 § brottsbalken och att det därför var lagligen möjligt att bifalla åklagarens ansökan.

Tingsrätten (lagmannen AA) lämnade in ett förnyat remissvar till vilket ett yttrande från rådmannen BB fogades.

AA uppgav följande:

Beträffande handläggningen av ärendet och vad som framkommit under föredragningen vid förhandlingen samt beträffande BB:s bedömning av skäligen misstanke om det aktuella brottet hänvisar jag till hennes kompletterande yttrande. Utifrån vad BB har uppgett om de upplysningar hon fick vid föredragningen av ärendet gör jag ingen annan bedömning än vad hon har gjort av om skäligen misstanke för brott förelåg.

Som jag uppgav i mitt förra yttrande är det, för att kunna göra en bedömning av om skäligen misstanke om brott föreligger, av vikt att den muntliga information som lämnas vid förhandlingen, som inte framgår av åklagarens ansökan och som är av betydelse vid bedömningen, också dokumenteras i rättens protokoll.

BB uppgav följande:

Utöver lämnade synpunkter den 1 april 2015 har jag följande att tillägga. De misstänkta, som tillsammans rekognoserat runt fastigheten, har genom sitt tillvägagångssätt kartlagt aktuell fastighetsägare. Det är uppenbart att det varit fråga om långt framskridna planer på specificerat inbrott. Planerna framstod som så pass avancerade att det rimligen måste ha innefattat att de misstänkta också skäligen kunde misstänkas ha tagit befattning med verktyg och därmed tagit befattning med utrustning för att klara av att genomföra inbrottet innan de vidtog den sista rekognoseringen.

När det gäller uttrycket ”befattning” med hjälpmedel i 23 kap. 2 § första stycket brottsbalken ska den inte förstås så inskränkt att det under alla omständigheter skulle krävas att den misstänkte själv hållit i de aktuella föremålen. De misstänkta har arbetat tillsammans med kännedom och eget ansvar för planläggningen. De misstänka måste därför anses ha haft rådighet över föremål.

Min bedömning var således att det förelåg skäligen misstanke för den av åklagaren angivna förberedelsen i enlighet med bestämmelsen i 23 kap. 2 § brottsbalken, vilken därmed också var straffbar.

Rättslig reglering

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får ske om någon är skäligen misstänkt för bl.a. förberedelse till brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader (27 kap. 19 och 20 §§ rättegångsbalken).

I 8 kap. 4 § brottsbalken anges att för grov stöld ska dömas till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Och i 8 kap. 12 § anges att för förberedelse till grov stöld ska dömas till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. samma balk.

Enligt 23 kap. 2 § brottsbalken ska den som med uppsåt att utföra eller främja brott tar emot eller lämnar pengar eller annat som betalning för ett brott eller för att täcka kostnader för utförande av ett brott *eller* skaffar, tillverkar, lämnar, tar emot, förvarar, transporterar, sammanställer eller tar annan liknande befattning med något som är särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid ett brott – i de fall det särskilt anges – dömas för förberedelse till brottet, om han eller hon inte gjort sig skyldig till fullbordat brott eller försök.

I kommentaren till 23 kap. 2 § brottsbalken (se Berggren m.fl., Brottsbalken, En kommentar, 1 juli 2014, Zeteo) anges följande:

Bestämmelserna [– – –] innebär inte att straffbarheten generellt utsträcks till vad en person utför på planeringsstadiet. Där en brottsplan inte genomförts så långt att man måste räkna med dess fullföljande fram till fullbordat brott såsom något aktuellt, har kriminaliseringen begränsats till sådana handlingar vilka med hänsyn till risken för tillkomsten av brott är straffvärda till sin typ. Förberedelsehandlingarna har därför i lagen angetts genom självständiga

handlingsbeskrivningar. Det är inte straffbelagt såsom förberedelse att på annat sätt planera ett brott.

I enlighet med den nu angivna principen har den allmänna kriminaliseringen av förberedelsehandlingar begränsats till vissa typer av handlingar, tillhörande två olika grupper. Den ena utgörs av gärningar genom vilka någon lämnar eller tar emot pengar eller annat som betalning för ett brott eller för att täcka kostnader för utförande av ett brott, den andra av gärningar varigenom någon på bestämt sätt tar befattning med något som är särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid ett brott. I båda fallen föreligger en typisk risk för att förberedelsen ska främja tillkomsten av brott.

Bedömning

Eftersom det för grov stöld inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader får hemlig övervakning av elektronisk kommunikation ske om någon är skäligen misstänkt för förberedelse till brottet.

Handlingarna i tingsrättens ärende anger att det genom underrättelseinhämtning hade kommit fram att de misstänkta personerna planerade att göra inbrott i en villa, att de hade setts röra sig i det aktuella området samt att skoavtryck som liknade en av de misstänkta personernas skor hade fotograferats i snön runt villan. Åklagaren ansåg på grund av dessa omständigheter att det fanns misstankar om förberedelse till grov stöld och begärde därför rättsens tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation.

Som angetts ovan är det inte straffbelagt som förberedelse att planera ett brott på något annat sätt än genom att hantera medel som betalning för ett brott eller för att täcka kostnader för utförande av ett brott *eller* genom att ta befattning med något som är särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid ett brott. Det som de misstänkta hade gjort enligt de handlingar som lämnades in till tingsrätten är alltså inte brottsligt enligt reglerna om förberedelse till grov stöld och kunde enligt lagen inte leda till att åklagaren fick tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. I protokollet från rättsens sammanträde finns inga anteckningar om att åklagaren lämnade några kompletterande upplysningar om det misstänkta brottet, och BB har heller inte påstått att så skedde.

BB har i sitt sista yttrande till JO hävdade att de misstänkta personernas planer på inbrott framstod som så pass avancerade att det rimligen måste ha innefattat att de också skäligen kunde misstänkas ha tagit befattning med verktyg och därmed tagit befattning med utrustning för att klara av att genomföra inbrottet innan de vidtog den sista rekognoseringen. Enligt min mening får rätten emellertid inte vid sin prövning gå in i åklagarens ställe och fylla ut ofullständiga påståenden på detta sätt. Om åklagaren till stöd för sin ansökan om tvångsmedel påstår något som inte lagligen kan leda till att ansökan kan bifallas har rätten bara ett alternativ: att avslå åklagarens ansökan.

BB har alltså gett åklagaren tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation utan stöd i lag. För detta förtjänar hon allvarlig kritik.

Ärendet avslutas.